

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักประชาธิปไตยกับการบริหารพรรคการเมือง

จัดทำโดย นายสรอรรถ กลิ่นประทุม
รหัส ๖๓๐๘๓๙

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๘
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หลักประชาธิปไตยกับการบริหารพรรคการเมือง

นายสรอรรถ กลิ่นประทุม^๑

บทนำ

การปกครองในรัฐเสรีประชาธิปไตยประกอบด้วยหลักการพื้นฐานสองประการ คือ หลักนิติธรรม และหลักประชาธิปไตย ซึ่งหลักการทั้งสองมักจะได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หลักนิติธรรมเป็นหลักการที่รัฐยอมตนอยู่ภายใต้กฎหมายซึ่งรับรองคุ้มครอง และให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน สนับสนุนให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพตามที่แต่ละคนจะเห็นสมควร รัฐที่ปกครองภายใต้หลักนิติธรรม จึงเป็นรัฐที่มีอำนาจจำกัดเฉพาะกฎหมายที่ตนเองเป็นผู้ออกสำหรับหลักประชาธิปไตยเป็นหลักการพื้นฐานของประชาชนประกอบด้วยหลักการประชาชนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด หลักการปกครองโดยฝ่ายข้างมาก หลักการปกครองในระบบผู้แทน และประชาธิปไตยแบบเสรี

เช่นเดียวกับการบริหารพรรคการเมือง ซึ่งก่อตั้งขึ้นจากบุคคลที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองในแนวทางเดียวกันและมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง และแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองขึ้นมาเป็นตัวแทนของสมาชิกพรรคการเมืองในการบริหารพรรคการเมืองในนามของสมาชิกพรรคการเมือง เมื่อเปรียบเทียบกับโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชนแล้วมีความคล้ายคลึงกันอย่างมีนัยสำคัญ เช่น ฝ่ายบริหารเป็นผู้ใช้อำนาจบริหารแทนปัจเจกบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประโยชน์สูงสุดบังเกิดแก่ผู้ที่มีมอบอำนาจแทนตน ดังนั้น ในการบริหารพรรคการเมือง สมาชิกพรรคการเมืองจึงถือเป็นผู้เป็นเจ้าของของพรรคการเมืองที่แท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพรรคการเมืองขนาดใหญ่ ซึ่งมีสมาชิกพรรคการเมืองจำนวนมากในการบริหารกิจการของพรรคการเมือง หลักประกันความเป็นประชาธิปไตยในพรรคการเมืองจึงยิ่งมีความสำคัญ คณะกรรมการบริหารพรรคจึงเป็นผู้รับมอบอำนาจจากสมาชิกพรรคการเมืองใช้อำนาจและรับผิดชอบในการบริหารจัดการพรรคการเมืองให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย นโยบาย และข้อบังคับของพรรคการเมือง มติของที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง ตลอดจนระเบียบ ประกาศ และคำสั่งของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งต้องดำเนินการด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน และต้องให้สมาชิกพรรคการเมืองมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่ออย่างแท้จริงในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง และการคัดเลือกสมาชิกพรรคการเมืองที่เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ซื่อสัตย์สุจริต และมีคุณธรรมจริยธรรม เข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือตำแหน่งอื่นหรือเพื่อแต่งตั้งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

^๑ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พรรคภูมิใจไทย

หลักประชาธิปไตย

ในบรรดาระบบรัฐเสรีประชาธิปไตยทั้งหลาย ดังเช่นประเทศไทย มีหลักการพื้นฐานในการจัดตั้งองค์การของรัฐเสรีประชาธิปไตยที่สำคัญ ๒ หลักการ คือ หลักประชาธิปไตย (das demokratische Prinzip) และหลักนิติธรรม (das Rechtsstaatsprinzip) โดยสาระสำคัญของหลักการทั้งสองอาจมีรายละเอียดแตกต่างกันไปตามรูปแบบของรัฐบาลหรือระบบการปกครองของประเทศนั้น ๆ ยกตัวอย่างเช่น หลักประชาธิปไตยในระบบประธานาธิบดีย่อมมีความแตกต่างจากระบบรัฐสภา อย่างไรก็ตาม หลักประชาธิปไตยและหลักนิติรัฐเป็นหลักที่มีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน^๒ และสนับสนุนซึ่งกันและกัน หลักประชาธิปไตยก่อให้เกิดหลักนิติรัฐ และในขณะเดียวกันหลักประชาธิปไตยก็ได้ถูกสนับสนุนด้วยหลักนิติรัฐ ดังนั้น ความเป็นรัฐเสรีประชาธิปไตยจึงไม่อาจสถาปนาขึ้นได้หากขาดหลักการใด หลักการหนึ่งดังกล่าวข้างต้น^๓

หลักประชาธิปไตย เป็นระบบการปกครองหนึ่งที่มีพัฒนาการมาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครอง โดยความหมายนี้การปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงหมายถึงการปกครองของตนเองของผู้อยู่ใต้การปกครองหรือการมีรัฐบาลซึ่งเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีที่มาจากประชาชนหรือมาจากความยินยอมของประชาชน จึงอาจกล่าวได้ว่า หลักประชาธิปไตยเป็นการปกครองในรูปแบบที่ประชาชนเป็นทั้งผู้ปกครองและเป็นผู้ถูกปกครอง โดยมีรากฐานของความคิดของหลักเสรีภาพและความเสมอภาค ซึ่งหลักประชาธิปไตยแบ่งออกได้เป็น ๔ ประการ ดังต่อไปนี้

๑ หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน

หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Volkssouveraenitaet) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หลักประชาชนเป็นผู้ถืออำนาจอิสระสูงสุด เป็นรูปแบบการปกครองที่ปกครองโดยประชาชน อำนาจอิสระที่ใช้โดยองค์กร ฝ่ายปกครองจึงต้องมีความยึดโยงไปถึงประชาชน ซึ่งประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจอิสระโดยตรงผ่านการเลือกตั้ง และเป็นผู้ใช้อำนาจอิสระผ่านทางองค์กรต่าง ๆ ดังนั้น อำนาจในการปกครองของประเทศจึงต้องผูกพันกับรัฐธรรมนูญ การใช้อำนาจของฝ่ายปกครองจะต้องมีความชอบธรรมกับการใช้อำนาจ

^๒ Declaration of the High-level Meeting of the General Assembly on the Rule of Law at the National and International Levels ๑๙ September ๒๐๑๒ Article ๕ “We reaffirm that human rights, the rule of law and democracy are interlinked and mutually reinforcing and that they belong to the universal and indivisible core values and principles of the United Nations.”

^๓ United Nations General Assembly, Sixty-seventh session Agenda item ๘๓, <https://www.un.org/ruleoflaw/files/A-Res-๖๗-๑.pdf> [๒๐๑๘, March ๓๐]

ของรัฐ เพราะผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองต้องทำให้เจตจำนงของประชาชนตามหลักประชาธิปไตยปรากฏเป็นจริง ซึ่งความคิดเห็นเกี่ยวกับเจตจำนงของประชาชนอาจแบ่งได้เป็นสามฝ่าย ดังนี้

ฝ่ายที่หนึ่ง ยึดตามทฤษฎีของ Jean Jacques Rousseau ซึ่งเห็นว่าเจตจำนงทั่วไปกับเจตจำนงของปัจเจกบุคคลแตกต่างกัน กล่าวคือ เจตจำนงของปัจเจกบุคคลมักจะมุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตัว ส่วนเจตจำนงทั่วไปมุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวม

ฝ่ายที่สอง เห็นว่าเจตจำนงของประชาชนคือการประนีประนอมระหว่างผลประโยชน์ที่แตกต่างกันของแต่ละปัจเจกบุคคล ซึ่งการประนีประนอมนี้เกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีการเปิดโอกาสให้แต่ละบุคคลสามารถแบ่งปันความคิดเห็นของตนได้ ด้วยเหตุนี้ ผลของการประนีประนอมจึงต้องมาจากผู้ที่เกี่ยวข้องมากที่สุด ซึ่งความเห็นฝ่ายข้างมากจะตรงกับเจตจำนงของประชาชนมากที่สุด

ฝ่ายที่สาม เห็นว่าเจตจำนงของประชาชนก็คือผลของการประนีประนอมซึ่งเป็นการนำประโยชน์ของแต่ละปัจเจกบุคคลซึ่งแตกต่างกันมาประสานกันได้ แต่ในขณะที่เดียวกันก็เคารพในคุณค่าร่วมกันบางประการ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตในประชาคมเดียวกันด้วย ด้วยเหตุนี้จึงมีหลักการประกันสิทธิของฝ่ายเสียงข้างน้อย เพราะถือว่าฝ่ายข้างน้อยมีความเท่าเทียมกับฝ่ายข้างมาก

เมื่อพิจารณาจากความเห็นทั้ง ๓ ฝ่าย เห็นว่า พลเมืองทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการปกครอง การจำกัดสิทธิจะต้องกระทำที่จำเป็นและถือเป็นข้อยกเว้น นอกจากนี้ ตามหลักการดังกล่าว กระบวนการทางการเมืองต้องเริ่มจากประชาชนไปสู่องค์กรตัดสินใจทางการเมือง หรือที่เรียกกันว่าเป็นกระบวนการจากข้างล่างขึ้นไปสู่ข้างบน (Bottom-up approach) ดังนั้น นโยบายในการบริหารประเทศของรัฐบาลต้องมีรากฐานที่ยึดโยงกับประชาชน^๔

๒ หลักเสียงข้างมาก

การปกครองโดยฝ่ายข้างมากที่เคารพสิทธิฝ่ายข้างน้อย (Mehrheitsprinzip) เป็นการปกครองโดยสะท้อนว่าการตัดสินใจด้วยเสียงข้างมากเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยจะมีรากฐานความคิดที่ว่า ทุกคนในสังคมมีส่วนร่วมในการปกครองอย่างเสมอภาคกัน แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันว่าทุกคนไม่อาจเข้าร่วมในการสร้างเจตจำนงได้ เพราะสมาชิกบางประเภทไม่มีความสามารถเพียงพอ เช่น ผู้เยาว์ คนวิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถ เพราะอยู่ในสภาพที่ไม่อาจจะแสดงเจตนารมณ์ทางการเมืองได้ ยิ่งไปกว่านั้น แม้จะเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและเจตจำนงทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ แต่ทุกคนย่อมต้องมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ดังนั้น ความเห็นที่แตกต่างเป็นเรื่องธรรมดา และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจเป็นจริงได้ ดังนั้น จึงต้องใช้ระบบที่ใกล้เคียงกับอุดมคติ

^๔ บรรเจิด สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๘), น.๑๙-๑๐

มากที่สุด นั่นคือ การยอมรับเจตจำนงของราษฎรจำนวนมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ หรืออีกนัยหนึ่งเรียกหลักการนี้ว่า หลักการปกครองเป็นไปตามฝ่ายข้างมากมีเสียงข้างมาก ซึ่งฝ่ายข้างน้อยจะต้องยอมรับ

อย่างไรก็ดี หลักการดังกล่าวอาจพิจารณาได้ว่าขัดกับอุดมคติของหลักประชาธิปไตยที่ราษฎรทุกคนมีสิทธิเสรีภาพที่เท่าเทียมและเสมอภาคกัน เพื่อหาทางแก้ไขจุดอ่อนนี้ จึงต้องกำหนดให้ราษฎรฝ่ายข้างมาก เคารพสิทธิเสรีภาพของราษฎรฝ่ายข้างน้อย นั่นคือยอมให้ราษฎรฝ่ายข้างน้อยมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากฝ่ายข้างมาก หรือยอมให้มีการคัดค้านวิพากษ์วิจารณ์การตัดสินใจของฝ่ายข้างมากและมีโอกาสที่จะพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงไปสู่ฝ่ายข้างมากในอนาคตได้ หลักประกันดังกล่าวจะทำให้ราษฎรข้างน้อยมีสิทธิเสรีภาพและโอกาสที่เท่าเทียมกับฝ่ายข้างมาก และฝ่ายข้างมากไม่สามารถไปกดขี่ข่มเหงฝ่ายข้างน้อยได้ ไม่เช่นนั้นก็จะกลายเป็นการปกครองที่ฝ่ายข้างมากกลายเป็นเผด็จการไปในที่สุด ในรัฐเสรีประชาธิปไตย ราษฎรต้องมีโอกาสเท่าเทียมกันในกระบวนการทางการเมืองและการบริหารประเทศ รวมถึงสิทธิของฝ่ายข้างน้อยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความอดทนของฝ่ายข้างมากต่อความคิดเห็นที่แตกต่างจากตน หลักการนี้จึงเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย^๕

๓ หลักประชาธิปไตยโดยทางผู้แทน

เป็นที่ทราบกันดีว่าระบบประชาธิปไตยแบ่งออกเป็นสองระบบ คือ ระบบประชาธิปไตยทางตรง และระบบประชาธิปไตยทางอ้อม และเป็นที่ยอมรับเช่นกันว่าระบบประชาธิปไตยทางตรงไม่สามารถนำมาใช้กับการปกครองในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากมีข้อจำกัดหลายประการ ดังนั้นระบบประชาธิปไตยในปัจจุบันจึงเป็นการปกครองโดยทางผู้แทนในระบบรัฐสภา (Parlamentarische Demokratie) ก่อให้เกิดเงื่อนไขในการใช้อำนาจรัฐโดยองค์กรอื่น ๆ ที่จะต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภา เช่นความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหารกับรัฐสภา ที่การบริหารงานของฝ่ายบริหารต้องได้รับความไว้วางใจจากรัฐสภา และภายใต้การควบคุมของรัฐสภา ภายใต้หลักการนี้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรงเฉพาะในการเลือกตั้งเท่านั้น และในบางกรณีรัฐธรรมนูญกำหนดให้ประชาชนสามารถลงคะแนนเสียงแสดงประชามติในร่างกฎหมายสำคัญหรือการแก้ไขรัฐธรรมนูญได้ หรือกำหนดให้ประชาชนสามารถเสนอร่างกฎหมายได้ ซึ่งกรณีนี้มีได้เป็นเพียงการตัดสินใจของประชาชนโดยตรงเท่านั้น แต่ยังเป็นการแสดงออกซึ่งความต้องการของประชาชนอีกด้วย อย่างไรก็ตาม สภาพของสังคมสมัยใหม่ ประชาชนมีส่วนร่วมในลักษณะเป็นมวลชน ซึ่งอาจถูกโฆษณาชวนเชื่อ ชักจูงให้มีแนวโน้มไปในทางใดทางหนึ่งได้เสมอ หลักประชาธิปไตยผ่านผู้แทนจึงเป็นระบบที่มีเหตุผลในตัวเอง^๖

^๕ สมยศ เชื้อไทย, กฎหมายมหาชนเบื้องต้น, (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๔), น.๑๕๕-๑๕๗

^๖ อ่างแก้ว, เชิงอรรถที่ ๕, น.๑๕๗-๑๕๘

๔ หลักประชาธิปไตยแบบเสรี

หลักประชาธิปไตยแบบเสรี (freiheitliche Demokratie) เป็นลักษณะของสังคมที่ยอมรับความหลากหลายทางความคิดต่อการแก้ไขปัญหาใดปัญหาหนึ่งในสังคม และจำเป็นต้องมีการถกเถียงกันในทางความคิดเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่เป็นการยอมรับร่วมกัน โดยผลของหลักการนี้จึงต้องรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นสมาคมหรือกลุ่มบุคคลและเสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมือง เพื่อแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชน อันทำให้รัฐเสรีประชาธิปไตยเป็นสังคมที่ยอมรับความแตกต่าง และยอมรับความเห็นที่แตกต่างภายใต้พื้นฐานของการโต้แย้งกันด้วยสันติวิธี

การจัดโครงสร้างองค์กรในพรรคการเมือง

โครงสร้างคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความมีประสิทธิภาพของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยเป็นตัวกำหนดความสมดุลของอำนาจและความสามารถของกรรมการบริหารพรรคการเมืองในการทำงานร่วมกัน การกำหนดขนาดของคณะกรรมการควรต้องคำนึงถึงขนาดของพรรคการเมือง ความซับซ้อนของการบริหารพรรคการเมือง จำนวนสาขาพรรคการเมือง และจำนวนตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด และเป็นไปตามข้อกำหนดซึ่งกำหนด เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง กำหนดให้พรรคการเมืองซึ่งนายทะเบียนพรรคการเมืองได้รับจดทะเบียนโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการการเลือกตั้งแล้ว เป็นนิติบุคคลมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองตามหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและเพื่อส่งผู้สมัครลงรับเลือกตั้ง พรรคการเมืองต้องไม่ดำเนินกิจการอันมีลักษณะเป็นการแสวงหากำไรมาแบ่งปันกัน

คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง ตามกฎหมายเมืองค์ประกอบ ดังนี้

- ๑ หัวหน้าพรรคการเมือง
- ๒ เลขาธิการพรรคการเมือง
- ๓ เหน้ร้ญญีกพรรคการเมือง
- ๔ นายทะเบียนสมาชิก
- ๕ กรรมการบริหารอื่นของพรรคการเมือง

ต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีและมีวาระการดำรงตำแหน่งตามที่กำหนดในข้อบังคับ แต่ต้องไม่เกินคราวละสี่ปี

นอกจากการกำหนดให้มีคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองแล้ว กฎหมายกำหนดให้พรรคการเมืองต้องมีสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด

บทวิเคราะห์ : การจัดโครงสร้างพรรคการเมืองให้สอดคล้องและเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย

เมื่อพิจารณาจากบริบทของรัฐและพรรคการเมือง ต่างมีจุดประสงค์ร่วมกันคือการมุ่งคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของประชาชนหรือสมาชิกพรรคการเมือง มิให้ต้องได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง และควบคุมและจำกัดอำนาจของคณะกรรมการบริหารพรรคให้อยู่ภายใต้กรอบกฎหมายและระเบียบที่เหมาะสม แนวคิดทั้งหลายล้วนแต่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน แต่แตกต่างกันในรายละเอียด เนื่องจากวัตถุประสงค์ถูกนำไปใช้ (object of right) ที่แตกต่างกันหรือบริบทในสังคมแตกต่างกันในบางประการ

เลขาธิการพรรคการเมืองจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองในการบริหารพรรคการเมือง และเช่นเดียวกับในภาครัฐ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐหรือข้าราชการจะทำหน้าที่เป็นผู้ใช้อำนาจรัฐแทนประชาชนผู้เสียภาษีเงินได้ และจุดมุ่งหมายของการบริหารองค์กรของรัฐก็เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่สาธารณะ เช่นเดียวกับวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งพรรคการเมือง การบริหารพรรคการเมืองเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสมาชิกพรรคการเมืองเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม แนวโน้มของวัตถุประสงค์ในการบริหารจัดการพรรคการเมือง ได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่จะมุ่งคุ้มครองประโยชน์ของพรรคการเมืองเพียงอย่างเดียว ก็เริ่มขยายไปถึงการคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชน สมาชิกพรรคการเมือง (Supplier) เช่นเดียวกับการคุ้มครองประโยชน์ของชุมชน หรือที่เรียกกันว่าความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility) ในขณะที่การดำเนินงานของภาครัฐต้องก่อให้เกิดประโยชน์สาธารณะ แต่ลักษณะของประโยชน์สาธารณะอาจแตกต่างกันไปตามลักษณะของภารกิจและพื้นที่ขององค์กรนั้น ๆ เช่น ราชการส่วนกลางจะเป็นการปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ของประชาชนทั้งประเทศ ในขณะที่ราชการส่วนท้องถิ่นหรือรัฐวิสาหกิจจะดูแลผลประโยชน์ของประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นหรือเฉพาะกลุ่มธุรกิจที่รับผิดชอบเท่านั้น ซึ่งทั้งสองกรณีเป็นการบริหารงานภาครัฐในนามของรัฐบาล

สำหรับข้อแตกต่างระหว่างหน่วยงานของรัฐกับพรรคการเมือง คือ กลุ่มผลประโยชน์ของทั้งสององค์กรแตกต่างกัน โดยรัฐบริหารประเทศแทนประชาชน และคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองบริหารแทนสมาชิกพรรคการเมืองหรือผู้มีอุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกัน อีกประเด็นหนึ่งที่น่าพิจารณาคือความเป็นอิสระ ในการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐทั้งหลายต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลตามสายงานบังคับบัญชา รวมถึงการควบคุมผ่านรัฐสภา ศาล หรือองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ปัจจัยในการควบคุมที่นอกเหนือจากควมมีประสิทธิภาพในการทำงานแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นมาประกอบพิจารณา

ในการควบคุมดูแลด้วย กล่าวคือ ความรับผิดชอบทางการเมือง เช่น การแต่งตั้งหรือถอดถอนผู้บริหารระดับสูงของหน่วยงานของรัฐ จะอยู่ภายใต้ดุลพินิจของรัฐมนตรีผู้รักษาการตามกฎหมายจัดตั้งหน่วยงาน และประเด็นสุดท้าย ในกรณี ที่ พรรคการเมืองประสบปัญหาทางการเงิน ย่อมส่งผลให้พรรคการเมืองและสมาชิกพรรคการเมืองในการดำเนินกิจการพรรคการเมืองของตนไป ในขณะที่หน่วยงานของรัฐ แม้จะประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ แต่ก็อาจถูกสั่งให้ล้มละลายได้โดยสภาพ^๗

ดังนั้น ในเอกสารวิชาการส่วนบุคคลฉบับนี้ จึงพิจารณาการนำหลักประชาธิปไตยมาปรับใช้ในพรรคการเมือง อันมีประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ : หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน VS สมาชิกพรรคการเมือง

พรรคการเมืองจัดตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่จะเสนออุดมการณ์ทางการเมืองในแนวทางเดียวกับตัวบุคคล โดยบุคคล (ประชาชน) ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นผู้มีส่วนร่วมในการจัดตั้งพรรคการเมือง โดยการบำรุงพรรคการเมือง สมาชิกพรรคการเมืองมีความรับผิดชอบในการจ่ายค่าบำรุงพรรคการเมืองและค่าธรรมเนียมการเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง สมาชิกพรรคการเมืองถือเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญเปรียบเสมือนเป็นเจ้าของพรรคการเมืองหรือเจ้าของเงินลงทุนในพรรคการเมือง และถือเป็นผู้ที่มีบทบาทควบคุมพรรคการเมืองในทางอ้อมโดยเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองเข้าไปเป็นตัวแทนของตนในการกำกับดูแลดำเนินงานของกิจการเพื่อประโยชน์สูงสุด

ปัจจุบันพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ กำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกพรรคการเมืองเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม เช่น สิทธิในการเสนอชื่อเพื่อส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สิทธิในการออกเสียงรับรองการประชุมในพรรคการเมือง สิทธิในการออกเสียงเพื่อเสนอตัวแทนสาขาพรรคการเมืองเพื่อเข้ามาบริหารพรรคการเมือง สิทธิในการเป็นตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด เป็นต้น

^๗ Anona Armstronga, Xinting Jiab and Vicky Totikidis, Parallels in Private and Publics Sector Governance [Online], Available:<http://vuir.vu.edu.au/๙๔๘/๑/> Parallels_in_Private_and_Public_Sector_Governance.pdf [๒๐๑๘, March ๖]

ประเด็นที่ ๒ : คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง

คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นกลุ่มบุคคลที่ถูกแต่งตั้งโดยสมาชิกพรรคการเมือง โดยที่ประชุมใหญ่พรรคกำหนดหน้าที่กำหนดนโยบายและทิศทางการดำเนินงานพรรคการเมืองและกำกับควบคุมดูแลให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นของพรรคการเมืองในการไปบริหารประเทศให้แก่กิจการและก่อให้เกิดประโยชน์ที่ดีที่สุดแก่ประชาชน และสมาชิกพรรคการเมืองเพื่อนำอุดมการณ์ทางการเมืองที่มีความเห็นความคิดที่สอดคล้องกันไปใช้ในการบริหารประเทศต่อไป

การเข้าเป็นกรรมการบริหารในพรรคการเมืองได้นั้น จะต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐ ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติทั่วไปและการปฏิบัติหน้าที่จะต้องทำด้วยความระมัดระวังและซื่อสัตย์สุจริต โดยกรรมการบริหารพรรคการเมืองทุกคนจะมีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งถูกกำหนดในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง และข้อบังคับพรรคการเมืองนั้น^๘ พรรคการเมืองจะประกอบด้วยคณะกรรมการบริหารพรรค คณะกรรมการบริหารสาขาพรรคการเมือง และตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด ซึ่งมีที่มาแตกต่างกันในบางประการ กล่าวคือ คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองมาจากการเลือกตั้งโดยที่ประชุมใหญ่พรรคการเมืองเพื่อมาบริหารจัดการพรรคการเมืองแทนสมาชิกพรรคการเมือง ในขณะที่คณะกรรมการสาขาพรรคการเมืองและพรรคการเมืองประจำจังหวัดถูกกำหนดให้มีที่มาตามที่กำหนดในข้อบังคับของพรรคการเมือง อย่างไรก็ตาม ทั้งคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง คณะกรรมการสาขาพรรคการเมือง และตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดต่างมีความรับผิดชอบในการบริหารงานต่อพรรคการเมืองและต้องรายงานหรือต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่พรรคการเมืองและสาขาพรรคการเมือง

ประเด็นที่ ๓ : หลักประชาธิปไตยแบบเสรี VS สิทธิ และเสรีภาพของสมาชิกพรรคการเมืองในการแสดงความคิดเห็น

พรรคการเมืองต้องมีกลไกที่จะให้สมาชิกพรรคการเมืองรักษาสิทธิของตนเองและติดตามดูแลว่าคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองทั้งหลายได้ทำหน้าที่อย่างดีที่สุดแล้วหรือไม่ หากยังทำหน้าที่ไม่ดีพอ จนเป็นเหตุให้ความเชื่อมั่นของพรรคการเมืองในการเข้าไปบริหารประเทศและต่อประโยชน์สาธารณะลดลง สมาชิกพรรคการเมืองส่วนหนึ่งก็อาจจะอยากเข้ามาดูแลเพื่อรักษาสิทธิ มากกว่าจะตัดใจทิ้งและยอมรับลาออกเสียเอง การเคารพสิทธิของสมาชิกพรรคการเมืองจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญของการมีพรรคการเมืองที่ดี และเป็นเรื่องที่ต้องทำ

^๘ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๖๐

อย่างไรก็ดี เมื่อพูดถึงสิทธิของสมาชิกพรรคการเมือง ไม่ได้หมายความว่าถึงเฉพาะสิทธิในการออกเสียงเท่านั้น แต่รวมถึงสิทธิในเรื่องดังต่อไปนี้ด้วย

- สิทธิที่จะได้รับการรับรองสิทธิในการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง สามารถได้รับการเสนอชื่อเป็นผู้สมัคร สิทธิในการได้รับการเสนอชื่อเพื่อดำเนินกิจการทางการเมืองในฐานะตัวแทนพรรคการเมือง เป็นต้น

- สิทธิที่จะได้รับผลประโยชน์และเป็นธรรม โดยไม่ถูกเบียดเบียนจากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

- สิทธิที่จะได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง เพียงพอ ในการติดตามการดำเนินงานของพรรคการเมือง

- สิทธิที่จะมีส่วนร่วมตัดสินใจในเรื่องสำคัญ

- สิทธิที่จะตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง ซึ่งเป็นผู้แทนของตน

- สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือแก้ไข เมื่อถูกละเมิดสิทธิ

สิทธิหลายเรื่องอาจจะมีกฎหมายรองรับไว้แล้ว เช่น สิทธิที่จะเข้าร่วมประชุม ฯลฯ แต่กฎหมายเหล่านั้นเป็นเพียงข้อกำหนดขั้นต่ำ เพื่อให้สมาชิกพรรคการเมืองสามารถใช้สิทธิได้สะดวก มีประสิทธิภาพ และไม่ถูกกีดกันหรือเลือกปฏิบัติ

ประเด็นที่ ๔ : หลักเสียงข้างมาก VS การลงคะแนนเสียงในการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง

การบริหารจัดการพรรคการเมืองย่อมไม่อาจอาศัยเสียงข้างมากของสมาชิกพรรคการเมืองได้ทั้งหมด เช่นเดียวกับการบริหารงานของรัฐที่ไม่อาจให้ประชาชนทั้งประเทศเข้ามากำหนดทิศทางของประเทศได้ หากแต่ต้องอาศัยผู้แทนในการแสดงออกซึ่งเจตจำนงของตน โดยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือในกรณีพรรคการเมืองก็คือกรณีสมาชิกพรรคการเมืองเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองหรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด ดังนั้น เพื่อให้การบริหารพรรคการเมืองเป็นไปตามหลักเสียงข้างมากและมีบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตยในพรรคการเมืองประจำจังหวัด จึงมีหลักเกณฑ์ตามกฎหมายหรือแนวทางปฏิบัติต่าง ๆ ที่ทำให้หลักเสียงข้างมากบรรลุวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้ ก่อนการประชุมใหญ่สาขาพรรคการเมืองเพื่อตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่าง ๆ พรรคการเมืองต้องแจ้งการเรียกประชุมใหญ่พรรคการเมือง โดยโฆษณาผ่านเครือข่ายข่าวสารของพรรคการเมือง หนังสือพิมพ์เป็นระยะเวลาพอสมควรก่อนวันประชุม ทั้งนี้ ให้พิจารณาตามที่กำหนดในข้อบังคับของพรรคการเมือง

โดยหนังสือเชิญประชุมต้องกำหนดระเบียบวาระในการประชุมเกี่ยวกับพรรคการเมืองให้ชัดเจน โดยฝ่ายจัดการประชุมของพรรคการเมืองควรเปิดเผยถึงรายละเอียดอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ประวัติโดยย่อ จำนวนสมาชิกพรรคการเมือง หรือสาขาพรรคการเมือง หรือตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดที่ได้รับมอบอำนาจ ตลอดจนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุผลที่เชิญชวนและการลงมติ

ในวาระต่าง ๆ ในการประชุมนั้น ๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้มีสิทธิออกเสียง รวมถึงความคิดเห็นต่อการตัดสินใจในการลงมติในแต่ละวาระการประชุมของผู้เชิญชวนด้วย โดยจัดส่งให้กับสมาชิกพรรคการเมืองก่อนการประชุม

นอกจากนี้ การริเริ่มการประชุมใหญ่พรรคการเมืองนั้น สมาชิกพรรคการเมืองอาจเป็นผู้ริเริ่มได้เองโดยสมาชิกพรรคการเมืองรวมกันได้ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐ ของจำนวนทั้งหมดเข้าชื่อกัน ทำหนังสือขอให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองเรียกประชุมใหญ่หรือพรรคการเมืองโดยระบุเรื่องและเหตุผลในการขอให้เรียกประชุมไว้ให้ชัดเจนในหนังสือดังกล่าวด้วย ซึ่งในกรณีนี้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองต้องจัดให้มีการประชุมใหญ่ภายในกำหนดเวลา ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองได้กำหนดไว้ว่าต้องมีการประชุมใหญ่พรรคการเมืองทุกปี เพื่อรับรองการดำเนินกิจการพรรคการเมืองตามที่กฎหมายกำหนด การดำเนินกิจการดังต่อไปนี้ให้กระทำโดยที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง การแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำประกาศอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคการเมืองหรือนโยบายของพรรคการเมือง การแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อบังคับ การเลือกตั้งหัวหน้าพรรคการเมือง เลขาธิการพรรคการเมือง เภรัณยูภิกพรรคการเมือง นายทะเบียนสมาชิกและกรรมการบริหารพรรคการเมือง การเลือกตั้งคณะกรรมการสรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมือง ให้ความเห็นชอบรายงานการเงินและการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองที่ได้ดำเนินการไปในรอบปีที่ผ่านมา กิจการที่เสนอโดยคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองหรือหัวหน้าสาขาพรรคการเมือง กิจการอื่นตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ กฎหมาย หรือข้อบังคับ

องค์ประชุมของที่ประชุมใหญ่เป็นไปตามข้อบังคับพรรค อย่างน้อยต้องประกอบด้วยกรรมการบริหารพรรคการเมืองไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการบริหารพรรคการเมืองทั้งหมด ผู้แทนของสาขาพรรคการเมืองไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสาขาพรรคการเมือง ซึ่งในจำนวนนี้จะต้องประกอบด้วยผู้แทนของสาขาพรรคการเมืองไม่น้อยกว่าสองสาขาซึ่งมาจากภาคต่างกันว่าคณะกรรมการกำหนด ตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัดไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด และสมาชิก ทั้งนี้ มีจำนวนรวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่าสองร้อยห้าสิบคน

องค์ประชุมของที่ประชุมใหญ่สาขาพรรคการเมืองให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับ ซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วยกรรมการสาขาพรรคการเมืองไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการสาขาพรรคการเมืองทั้งหมดและสมาชิกสาขาพรรคการเมือง ทั้งนี้ มีจำนวนรวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยคน

เมื่อดำเนินกิจการได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมืองแล้ว ให้พรรคการเมืองมีหนังสือแจ้งให้นายทะเบียนทราบเพื่อแก้ไขเปลี่ยนแปลงการจดทะเบียน

การลงมติในที่ประชุมใหญ่ให้กระทำโดยเปิดเผย แต่การลงมติเลือกตั้งหัวหน้าพรรคการเมือง เลขาธิการพรรคการเมือง เภรัณยูภิกพรรคการเมือง นายทะเบียนสมาชิกและกรรมการ

บริหารอื่นของพรรคการเมือง และการเลือกตั้งคณะกรรมการสรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมือง ให้ลงคะแนนลับ

การยื่นขอให้จัดการประชุมใหญ่ สมาชิกซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือกรรมการบริหาร พรรคการเมืองจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนกรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือสมาชิกจำนวน ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ของพรรคการเมืองหรือไม่น้อยกว่า สองร้อยห้าสิบคน แล้วแต่จำนวนใดจะน้อยกว่า มีสิทธิเข้าชื่อกันยื่นคำร้องขอให้จัดการประชุมใหญ่ วิสามัญของพรรคการเมืองนั้นได้

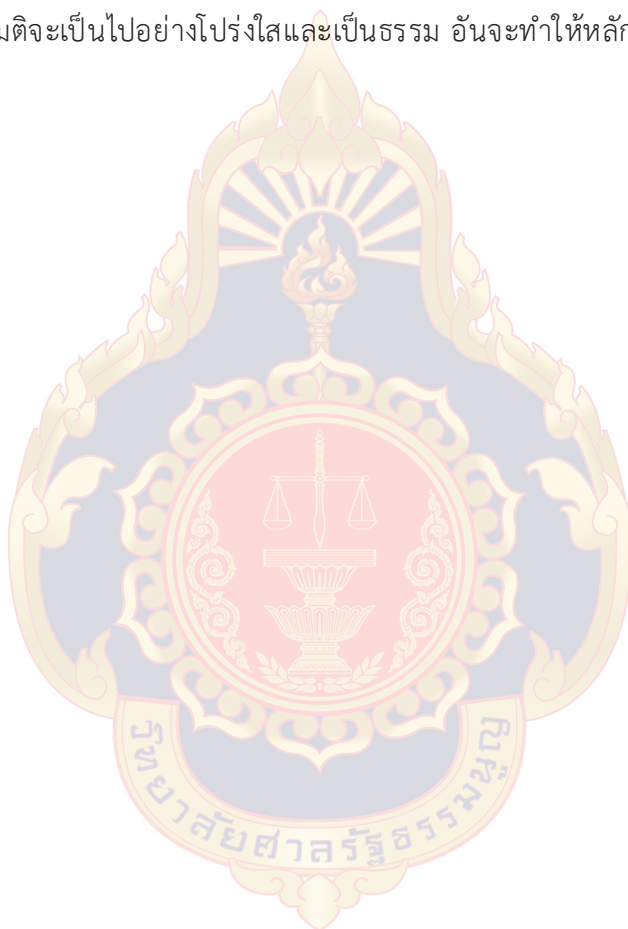
ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัย ในกรณี สมาชิกซึ่งเป็นสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรคนหนึ่งคนใด หรือสมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยคน เห็นว่ามติของพรรคการเมือง ที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ขัดต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองหรือกฎหมายอื่น ให้มีสิทธิร้องขอต่อคณะกรรมการเพื่อพิจารณาวินิจฉัย

ถ้าคณะกรรมการวินิจฉัยว่ามติใดของพรรคการเมืองขัดต่อพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญนี้หรือกฎหมายอื่น ให้คณะกรรมการมีอำนาจสั่งเพิกถอนมติดังกล่าวได้

บทสรุป

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าพรรคการเมืองมีความคล้ายคลึงกับโครงสร้างของ รัฐเสรีประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก ซึ่งหนึ่งในองค์ประกอบของรัฐเสรีประชาธิปไตยคือหลักประชาธิปไตย ในการบริหารพรรคการเมือง จึงควรบริหารองค์กรหลักประชาธิปไตยอันเนื่องมาจากทั้งรัฐและ พรรคการเมืองล้วนแต่มีเหตุผลของเรื่อง (nature of things) เป็นอย่างเดียวกัน อันจะกล่าวได้ว่า อำนาจในการบริหารจัดการพรรคการเมืองเกิดจากสมาชิกพรรคการเมืองเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการ บริหารพรรคการเมือง ตลอดจนคณะกรรมการสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมือง ประจำจังหวัด ซึ่งทำให้มีความรับผิดชอบต่อพรรคการเมือง และอยู่ภายใต้การควบคุมดูแล โดยสมาชิกพรรคการเมือง อีกทั้งโดยสภาพแล้วพรรคการเมืองเป็นองค์กรที่มีขนาดใหญ่และมี สมาชิกพรรคการเมืองเป็นจำนวนมาก จึงไม่อาจทำให้สมาชิกพรรคการเมืองทั้งหมดมาร่วมดำเนินกิจการ ของพรรคการเมืองได้ จึงได้แต่ใช้หลักประชาธิปไตยทางอ้อมในการให้คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็น ผู้ใช้อำนาจแทนตน อีกทั้งคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองยังต้องมีคุณสมบัติเฉพาะตัว ที่กำหนดโดยกฎหมายต่าง ๆ อันเป็นหลักประกันว่าผู้ใช้อำนาจแทนสมาชิกพรรคการเมืองต้องเป็น ผู้ที่มีวิสัยทัศน์และคุณวุฒิที่เหมาะสม มีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อกิจการพรรคการเมือง อีกทั้ง สิทธิของสมาชิกพรรคการเมืองในกิจการของพรรคการเมืองต้องได้รับความคุ้มครอง เพราะนอกจาก

สิทธิตามกฎหมายต่าง ๆ และสิทธิในการแสดงความคิดเห็นแล้ว การตรวจสอบการดำเนินงาน รวมถึงสิทธิอื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งสิทธิทั้งหลายนี้ คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองต้องอำนวยความสะดวกและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการใช้สิทธิของสมาชิกพรรคการเมืองดังกล่าวได้ ท้ายที่สุดคือการประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง อันเป็นจุดเริ่มต้นของการแสดงออกซึ่งเจตจำนงของสมาชิกพรรคการเมือง โดยการรับรอง การมอบอำนาจ การให้สัตยาบันต่อการกระทำต่าง ๆ ของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง ขั้นตอนสุดท้ายนี้นอกจากจะต้องใช้เสียงข้างมากในการลงมติแล้ว คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง ต้องให้ข้อมูลแก่สมาชิกพรรคการเมืองอย่างเพียงพอในการตัดสินใจในวาระต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักประกันว่าการลงมติจะเป็นไปอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม อันจะทำให้หลักประชาธิปไตยสัมฤทธิ์ผลได้ในพรรคการเมือง

บรรณานุกรม

Anona Armstronga, Xinting Jiab and Vicky Totikidis, **Parallels in Private and Public Sector**

Governance [Online], Available:<http://vuir.vu.edu.au/๙๕๘๘/>

๑/Parallels_in_Private_and_Public_Sector_Governance.pdf[๒๐๑๘, March ๖]

CG Thailand, คณะกรรมการ[Online],

Available:<http://www.cgthailand.org/TH/principles/persons/Pages/otherroles.aspx>

[๒๐๑๘, March ๓๐]

บรรเจิด สิงคะเนติ, **หลักพื้นฐานของสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**, (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์
วิญญูชน, ๒๕๕๘)

สมยศ เชื้อไทย, **กฎหมายมหาชนเบื้องต้น**, (กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์วิญญูชน, ๒๕๕๔) สำนักงาน
คณะกรรมการการเลือกตั้ง, **รวมกฎหมายระเบียบและประกาศที่เกี่ยวข้องกับงานพรรคการเมือง**, (กรุงเทพฯ:
สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ๒๕๖๒)

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, **สำนักกิจการพรรคการเมือง สำนักบริหารการสนับสนุนโดยรัฐ,**
คู่มือการสรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรการเลือกตั้งขั้นต้น (Primary Vote),
(กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ๒๕๖๑)

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, **สำนักกิจการพรรคการเมือง สำนักบริหารการสนับสนุนโดยรัฐ,**
คู่มือการปฏิบัติงานของพรรคการเมือง, (กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, ๒๕๖๑)

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, **สำนักกิจการพรรคการเมือง สำนักบริหารการสนับสนุนโดยรัฐ,**
คู่มือสาขาพรรคการเมืองและตัวแทนพรรคการเมืองประจำจังหวัด, (กรุงเทพฯ:สำนักงาน
คณะกรรมการการเลือกตั้ง, ๒๕๖๑)